

Viðmerking:

Aðalorðaskifti um Hvítubók:

Lat okkum fylla gjónna

Skal vón verða fyrri at semjur kunnu røkkast í ríkisrættarspurninginum, er neyðugt at finna felagsnevningar, segði Bergur P. Dam m.a. í aðalorðaskiftinum á tingi um Hvítubók og fullveldisættan landsstýrisins. Hann vísti á at uppskot Javnaðarflokksins til fullnar lýkur ynskini um eina skipan, har ábyrgdar- og evstavalDSPurningurin er loystur

Alt síðani orðaskiftið um neyðugar broytingar í ríkisrættarlígu viðurskiftinum av álvara tók seg upp - longu undan lögtingsvalinum í fjór vár - hava vit í Javnaðarflokkinum víst á, at líkamikið hvør endin verður, hvør útgangurin av málinum verður, so er avgerandi neyðugt, at ein altavgerandi meiriluti í fólkunum og tinginum tekur undir. At ein so stór semja er um avgerðina, at **ongin** kann ivast í, at hetta kundi ikki verða annarleiðis.

Tað eru tó ikki øll, ið hava lagt líka stóran dent á hetta, sum vit í Javnaðarflokkinum. Ja, onkur er, ið hevur hildið - og framvegis heldur uppá - at ein avgerð, ið er grundað á ein meiriluta uppá **eina** atkvøðu er nóg góð.

Tó, at siggja til, hava eisini samgonguumboð áðanad, at breið semja og stórir meiriluti er neyðug fortreyt fyrri eini haldgøðari loysn, sum hevur við sær, at hetta mál ikki meira skal jarðleggja alt annað orðaskifti í hesum landi.

Ivi í samgonguni

Tað tykist nú sum vakna samgongufólk við kaldan drey. Tað gerst teimum greitt, at vandi er fyrri, at leið samgongunnar verður vrakad av fólkunum. Og at breiða semjan má verða meira enn fegur orð.

Tí hava vit eisini í ein ávísan mun upplivað í aðalorðaskiftinum higartil, at samgonguumboð - og serliga fólkafloksumboðini og lögmaður, men eisini onkur av tjóðveldisumboðunum, meðan Sjálfstýrisflokkin uttan at blunka brendi allar brýr - hava sýnt ein ávísan vilja til at finna semju. Serliga lögmaður boðaði greitt frá, at tað kundi bliva neyðugt at justera málini, tí hann sá størsta vandan í eini støðu, har als onki bleiv broytt í ríkisrættarstöðuni.

Líkiliga hava fleiri víst á, at breið semja er rættuliga rættuliga lægt ávegis. Hesi hava so eisini staðfest, at uppgávan nú er, at útgreina hvat semja er um, og har skilnaðirnir liggja. Her má eg vísa á, at tað var júst hetta, sum javnaðarflokskotið um stjórnmálanevnd tók hædd fyrri.

Tað sýnist sum semja er um

- at lögtingsins heim-

ildir og ábyrgd skulu vera suverener - also skulu ikki kunna takast aftur.

- at ongar aðrar lógir kunnu vera yvir lögtingslógum
- at Løgtingið skal hava heimild at gera sáttmálar á teimum økjum, sum eru serfóroysk
- at ongar avmarkingar skulu vera, fyrri hvørji málsøki koma undir fýroyskt ræði

Hetta síðsta tykist sambandsflokkinum tó ikki at taka undir við - enn í hvussu er.

Skilnaðurin gongur so státt í spurninginum um sjálvan ríkisfelagsskapin.

Tvinnar leiðir

Meðan samgongan heldur uppá, at fyrri at røkka høvuðsmálinum, er neyðugt at fara úr ríkisfelagsskapinum, at loysa, halda vit í Javnaðarflokkinum uppá, at somu mál kunnu røkkast við einum sáttmála í ríkisfelagsskapinum. Einum sáttmála, sum verður altjóða frabóðadur og sum ikki kann takast aftur av donskum myndugleikum. Tað er hetta vit hava nevnt eina sjálfstýrislóg.

Beint sum Javnaðarflokkin hevði kunngjørt sítt boð uppá eina loysn av ríkisrættarspurninginum, blivu allar propagandamaskinur settar í hægstu ferð og allar maktir blivu ákallaðar fyrri at sannføra um, at hetta uppskot var púra ógjørligt - hetta kundi ikki lata seg gera. Ja, onkur var enn tó so grovur, at hann skýrði tað fupp og svindul.

Lýti í Hvítubók

Sjálvandi fekk henda herferð ikki okkum í Javnaðarflokkinum at ganga frá okkara sjónarmiðum, tvørturímóti. Men tey, sum skrivaðu Hvítubók höknaðu opinbart í kongunum. Tí við lítillari fakligari tyn burtur vísa tey yvirhøvur at viðgera uppskotið. Hetta er eitt av mest álvarsum kærupunktunum ímóti Hvítubók: At tey í besta fori lótu seg taka av fótum av eini politiskari herferð og í ringasta fori medvitað lögdu fakligheittina til viks fyrri at tæna politisku áhugamálinum hjá arbeiðsgevarunum.

Men eisini vantandi viðgerðin av fullveldisættan landsstýrisins er eitt álvars-

ligt lýti við Hvítubók. Tí hon viðgerð jú ikki tað í-tøkiliga ætlanina hjá samgonguni. Hon problematiserar jú ikki tey stig, sum landsstýrið longu hevur kunngjørt. T. d. afturdelegeringina av stórum málsøkjum eftir fullveldisproklamatiónina. Hvørji juridisk, statsrættarlígr osfr ívamál eru í hesum ætlanum. Onki av hesum finna vit í Hvítubók. Og tað eru annars viðkomandi spurningar.

Ógreitt ábyrgdarbyti

Tí aftur og aftur verður jukad, at við fullveldinum fáa vit eitt greitt ábyrgdarbyti, at vit tá við brestin fáa staðfest evsta vald og evstu ábyrgd í øllum lutum hjá Føroya Løgtingi. Men tá nú stór málsøki beinanvegin skulu afturdelegerast til Danmarkar, tá dugi eg í hvussu er ikki at siggja, har tað greiða ábyrgdarbytið er. Taka vit t.d. rættarskipanina, so er fyrri mær ógvuliga ógreitt, har evsta valdið og evsta ábyrgdin er, um tað verður afturdelegerað til Danmarkar. Um eitt so stórt málsøki - onnur kundu eisini verið nevnd - framhaldandi skal umstast og fyrisitat av donskum myndugleikum, tá er eitt sindur ilt at siggja, hvussu evsta vald og evsta ábyrgd kann verða hjá Løgtinginum.

Um donskt embætisverk skal um - og fyrisita einum stórum málsøki, hvør hevur so evsta vald og evstu ábyrgd? Er tað ein fýroyskur landsstýrismaður, ella er tað ein danskur ráðharri? Eftir hvørji lóggávu og eftir hvørji reglugerð skulu hesi málsøki rekast? Hvønn skal ein borgari kærja til, um hann verður fyrri órætti í einum slíkum embætisverki?

Og - ikki minst - fer tað veruliga at bera til at sannføra ein danskan ráðharra um, at hann skal fyrisita eitt málsøki, sum hann ikki hevur evstu ábyrgd av? Eisini í Danmark er ráðharrábyrgd galdandi.

Undir øllum umstøðum eru nógv ívamál, hvørt fullveldi eisini fer at merkja veruligt sjálfstýri. Og ívamál og ógreiða stendur um hvør evsta vald og evsta ábyrgd eru. Hetta kemst ikki uttan um.

Hvør er setningurin?

Í einum so gomlum faki

sum politikki, er jú ein veldug rúgva av lýsingum um, hvat hetta snýr seg um. Øll kenna orðini hjá Palme um at politikkur er at vilja. Somuleiðis er kent orðafelli at politikkur er kynstur ógjørligleikans. Og umskriva vit Clausewitz ber til at siga, at politikkur er kríggj uttan vápn.

Allar hesar lýsingar eru helst brúklígar, alt eftir hvat við politiskum virksemi ein ætlar at lýsa.

Men hvat er tað so vit nú skulu hava vilja til? Hvat ógjørligt skulu vit alíkvæl gera? Og hvat stríð skulu vit stríða uttan byrsumúlur? Vit kunnu staðfesta, at tað snýr seg um tað, sum Bjarni Djurholm í gjár nevndi "reelt sjálfstýri", er stór semja. Men munir eru á, hvussu sjálv tilgongdin er ætlað at bliva.

Samgongufrymilin

Eftir frymli samgongunnar er tað fullveldisvirlýsingin í sjálvum sær, sum er rættarlíga og politiska grundlagið fyrri at evsta vald og evsta ábyrgd koma á fýroyskar hendur.

Hetta kann í fyrstu syfti tykjast ógvuliga einfalt og greitt. Og hevði kanska eisini verið tað, um vit yvir-tóku, umsótu og rindaðu raksturin av øllum málsøkjum - uttan undantak og beinanvegin.

Men soleiðis verður tað jú ikki. Samgongan, eins væl og Hvítubók, víðurkennir, at ein snuptaksløysn finst ikki. Tey rokna við longum skiftistíðum, bæði á fyrisitingarlíga og á búskaparlíga økinum. Heil málsøki skulu latast einum øðrum ríki at figgja, umsita og fyrisita. Ein hópur av avtalum um samstarv á øðrum økjum skulu gerast. Og eitt annað ríki skal í drúgva tíð framhaldandi figgja stør-ar partar av fýroyska, serliga almenna, búskapinum. Fortreytin fyrri modellinum hjá samgonguni er, at avtalur um **øll** øki - samstarvs- og afturdelegeringar-økki t.d. - verða gjørdar **samtundis** og **samtundis** sum fullveldislýsingin. Í og fyrri seg átti hesi mál - ríkisrættarlíga stóðan og samstarvsavtalur - at verði ó-løysilíga tengdar saman. Tað verða tey, tí samgongan hevur kosið sær júst hesa mannagongd. At proklamera fullveldi sum fyrsta stig.

Landsstýrismaðurin í sjálfstýrismálum ávaraði ímóti vandanum fyrri at detta niður í gjónna, um tú roynir at loypa tvørturum hana. Eins og sáttmálar verða gjørdir millum minst tveir partar, so skulu semjur eisini gerast millum fleiri. Men fyrri at gera semjur, er neyðugt at finna ein felagsnevna. Lat okkum fara undir at finna felagsnevnan. Lat okkum fara til arbeiðis. Lat okkum fylla gjónna, so ongin aftur kann detta í hana, segði Bergur P. Dam m. a. undir aðalorðaskiftinum um Hvítubók

Javnaðarfrymilin

Sambært tí uppskoti, sum Javnaðarflokkin hevur lagt fram fyrri almenningin og politiska heimini í Føroyum, er ikki neyðugt við øllum hesum heilgarderingum. Eftir okkara leisti kunnu vit fyrst gera ein altjóða frabóðadan sáttmála, sum skal staðfesta fýroysku heimildirnar til, uttan avmarkingar av nøkrum slag, at átaka okkum evsta vald og ábyrgd á teimum økjum, sum vit í Føroyum verða samd um. So hvørt vit bliva samd. Her er sostatt ikki talan um alt ella onki. Vit fáa stundir at fyrireika okkum - fyrisitingarlíga, eins væl og figgjarlaga - á teimum einstøku økjum. Krevjast serligar avtalur, kunnu tær gerast so hvørt sum tørvurin visir seg.

Á teimum økjum, sum vit ikki enn "hava tikið heim", ella læt undir lögtingsins suvrenna vald, halda galdandi skipanir fram. Tað kunnu tær í kraft av ríkisborgaraskapinum og í kraft av ríkisfelagsskapinum.

Lakmus royndin

Ongin ivi er um, at vit aftur í dag fara at hoyra, at uppskot Javnaðarflokksins letur

seg ikki gera, er ómøguligt. Fyrr hava vit víst á, og hava fingið váttað, at tað letur seg gera.

Men, harra formaður. Lat tað koma ann uppá eina roynd í veruliga lívinum. Lat okkum royna hetta í eini samráðing við danskar myndugleikar, við donsku stjórnina.

Eg eri fullkomiliga sannførdur um at ein tilík lakmus-roynd fer at prógva, at okkara uppskot er haldgott.

Harra formaður!

Landsstýrismaðurin í sjálfstýrismálum ávaraði ímóti vandanum fyrri at detta niður í gjónna, um tú roynir at loypa tvørturum hana. Eins og sáttmálar verða gjørdir millum minst tveir partar, so skulu semjur eisini gerast millum fleiri.

Men fyrri at gera semjur, er neyðugt at finna ein felagsnevna.

Lat okkum fara undir at finna felagsnevnan.

Lat okkum fara til arbeiðis.

Lat okkum fylla gjónna, so ongin aftur kann detta í hana.

Bergur P. Dam